

Zicht op rekenkamers

Onderzoek verricht in opdracht van het ministerie van
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Hans van den Broek Utrecht, oktober 2020



Zicht op rekenkamers

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Achtergrond & gehanteerde onderzoeksmethode	4
Aard en omvang van de Rekenkamers	9
Ontwikkelingen in tijd	13
Conclusies	15
Bijlage 1	18

Ministerie van
Binnenlandse
Zaken en
Koninkrijkrelaties

Afdeling Inrichting
Openbaar Bestuur

Zicht op rekenkamers

1. Inleiding

Rekenkamers doen onderzoek naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het gemeentebestuur gevoerde bestuur. Rekenkamers zijn daarmee een belangrijk instrument van de gemeenteraad voor het uitoefenen van zijn controlerende en kaderstellende rol. De ondersteuning van de gemeenteraad door decentrale rekenkamers is van belang voor een goede gemeentelijke democratie en de controlerende rol van de raad.

In 2018 en 2019 heeft, op verzoek van BZK, de Werkgroep lokale rekenkamers met 37 gemeenten een gesprek gevoerd over de toegevoegde waarde van rekenkameronderzoek. De werkgroep heeft daarover in april 2019 een rapport gepubliceerd¹. Vervolgens heeft een rondetafelgesprek plaatsgevonden met de commissie van Binnenlandse Zaken op 9 oktober 2019 in de Tweede Kamer. Dit omdat de regering het wetsvoorstel versterking decentrale rekenkamers bij de Tweede Kamer heeft ingediend (Kamerstukken 35298), waarin wordt voorgesteld om de mogelijkheid voor gemeenteraden om per verordening regels te stellen aan de uitoefening van de rekenkamerfunctie te schrappen. En de raad voortaan te laten kiezen om een eigen onafhankelijke rekenkamer in te stellen of met een of meer raden een gemeenschappelijke rekenkamer in te richten. Dit wetsvoorstel heeft tot doel een sluitend stelsel te creëren voor gedegen rekenkameronderzoek ten behoeve van de controlerende en kaderstellende rol van de raad.

Op 13 december 2019 jl. heeft de commissie van Binnenlandse Zaken verslag uitgebracht over dit wetsvoorstel. Eén van de vragen hierin is of de regering inmiddels een landelijk dekkend beeld heeft van de verschillende rekenkamers. Dit mede doordat er onduidelijkheid is over de ontwikkeling en duiding van de laatste jaren. De minister van BZK heeft in de nota n.a.v. het verslag toegezegd het landelijk beeld te vervolmaken².

Om deze reden heeft het ministerie van BZK Zicht Op Overheid (ZOO) gevraagd om op een snelle en eigentijdse manier een goed en volledig overzicht te maken op basis van openbare bronnen. Dit via een zogenaamd *Dashboard Zicht op Rekenkamers 2019* dat het ministerie en haar partners (inhoudelijk) meer en beter in control kan brengen. Dit dashboard is in paragraaf 3 opgenomen en geeft in één oogopslag weer wat de ‘stand van het land’ is inzake rekenkamers. In die paragraaf wordt een nadere toelichting op dit dashboard gegeven. Daarna geven we ook een korte schets in tijd.

¹ Bijlage bij de Kamerstukken II 2018/19, 35 000 VII, nr 100.

² Kamerstukken II 2019/20, 35298, nr. 9.

Achtereenvolgens wordt in dit onderzoek stilgestaan bij de:

- Achtergrond & gehanteerde onderzoeksmethoden;
- De aarde en omvang van Rekenkamers 2019
- De ontwikkelingen in tijd;
- Conclusies

2. Achtergrond & gehanteerde onderzoeksmethoden

Achtergrond

Sinds 2006, na de inwerkingtreding van de Wet dualisering gemeentebestuur, moet de gemeenteraad een Rekenkamer instellen. Ook kan de raad met een of meerdere gemeenten een gemeenschappelijke rekenkamer instellen. Op basis van de Gemeentewet is de raad verplicht een keuze te maken tussen een rekenkamer, die is ingericht volgens een wettelijk vastgesteld model of een rekenkamerfunctie waarbij de raad meer eigen ruimte heeft voor invulling van de rekenkamer. De eerste vorm wordt ook wel een onafhankelijke rekenkamer genoemd, omdat juist in de wet veel is geregeld ten behoeve van die onafhankelijkheid. Zo mogen bijvoorbeeld raadsleden geen deel uitmaken van de rekenkamer. Bij een rekenkamerfunctie mag dit weer wel. Om een goed beeld te krijgen van de overeenkomsten en de verschillen tussen een rekenkamer en rekenkamerfunctie, ook op het terrein van de samenwerking, wordt verwezen naar het schema in de bijlage.

Indien er geen rekenkamer of een gemeenschappelijke rekenkamer is ingesteld dient de raad per verordening regels te stellen aan de uitoefening van de rekenkamerfunctie. In dit onderzoek spreken we in het eerste geval van een onafhankelijke rekenkamer en anders over een gemeente met een rekenkamerfunctie. Daarnaast zijn er gemeenten waar er in de praktijk geen sprake is van actief rekenkameronderzoek; bijvoorbeeld door het al langer uitblijven van nieuw onderzoek of het ontbreken van budget en/of voldoende personeel. Als een gemeentelijke rekenkamer of rekenkamerfunctie de afgelopen twee jaar geen nieuw onderzoek heeft gedaan, dan wordt er vaak gesproken over een inactieve (of slapende) rekenkamer. Daarnaast is er een groep gemeenten waar in zijn geheel geen rekenkamer of rekenkamerfunctie is ingesteld.

Zowel bij een onafhankelijke rekenkamer als bij een rekenkamerfunctie kan er vervolgens worden gekozen voor het collegemodel of het zogenaamde directeursmodel (ook wel eenhoofdige rekenkamer genoemd). Bij het collegemodel wordt de rekenkamer bestuurd door een aantal leden. Er is sprake van externe leden als zij van buiten de gemeente(raad) worden geworven en onafhankelijk en op basis van expertise opereren. Daarnaast kan er sprake zijn van interne leden; dit zijn (altijd) raadsleden die tevens lid zijn van de rekenkamerfunctie. Deze laatste variant kan alleen voorkomen in gemeenten met een rekenkamerfunctie, een onafhankelijke rekenkamer werkt altijd met externe leden. Bij het directeursmodel wordt één directeur (soms met een plaatsvervanger)

aangewezen als (enige) extern lid en stuurt deze een of meerdere medewerkers aan die in dienst zijn bij de rekenkamer.

Er worden op jaarbasis veel onderzoeken verricht door de gemeentelijke rekenkamers. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen:

1. zelf verricht onderzoek door de leden zelf;
2. door de medewerkers van een rekenkamer uitgevoerd onderzoek
3. het onderzoek wordt uitgevoerd door een extern bureau; bijvoorbeeld omdat capaciteit of expertise ontbreekt.

Rekenkamers kunnen op verschillende manieren samenwerken. De meest vergaande vorm is een gezamenlijke rekenkamer, waarbij de leden en medewerkers voor meerdere gemeenten werken. Soms is er sprake van een personele unie, waarbij er sprake is van afzonderlijke rekenkamers, maar waar wel gebruik wordt gemaakt van gezamenlijke menskracht (leden en/of medewerkers). Ook kan er onderzoek verricht worden door of in opdracht van meerdere rekenkamers.

Een onafhankelijke rekenkamer is (op basis van artikel 185 Gemeentewet) verplicht om ieder jaar voor 1 april een jaarverslag van het voorafgaande jaar te publiceren. Ook voor gemeenten met een rekenkamerfunctie is het op basis van artikel 185 Gemeentewet verplicht om een jaarverslag te publiceren.

Ook zijn er Rekenkamers die werken met een Onderzoeksprogramma voor het volgende jaar. Soms worden beide publicaties, jaarverslag en onderzoeksprogramma, in één document neergelegd en aan de raad aangeboden.

De gehanteerde onderzoeksmethoden

Het ministerie van BZK heeft aangegeven een zo goed mogelijk kwantitatief inzicht te willen hebben in de gemeentelijke rekenkamers in 2019. Om deze reden is gebruik gemaakt van de nieuwste digitale onderzoekstechnieken, gecombineerd met de meer klassieke onderzoeksmethoden. Doel was om in ieder geval een beeld van iedere gemeente te krijgen.

Hiervoor is onder andere gebruik gemaakt van webscraping en tekst mining; dit zijn digitale methoden om snel informatie van websites te verzamelen en op een slimme manier door grote tekstbestanden te zoeken. Op die manier kon bijvoorbeeld op een snelle en moderne manier inzicht verkregen worden in de gemeentelijke verordeningen inzake rekenkamers. Hiermee kon er bijvoorbeeld worden vastgesteld of er sprake is van een onafhankelijke rekenkamer, een rekenkamerfunctie of geen van beide. Ook kon worden vastgesteld hoe de benoemingstermijnen zijn geregeld. Vervolgens is van iedere gemeente een nadere analyse gemaakt van de gemeentelijke website over de rekenkamer, waarbij de al opgehaalde informatie werd geverifieerd (en soms aangevuld). Daarbij is ook veelvuldig gebruik gemaakt van het raadsinformatiesysteem van gemeenten. Bij deze nadere analyse, op basis van openbare bronnen, werd vaak ook inzicht verkregen over de laatste onderzoeken, de samenstelling of het budget van de rekenkamer.

Ook is bij een groep van (ongeveer) zestig gemeenten een kort telefonisch contact geweest, veelal om vast te stellen of er sprake was van een actieve rekenkamer en wat het budget van de rekenkamer is. Deze informatie werd altijd aangeleverd door medewerkers van de griffie (of de griffier zelf). Wij zijn deze gemeenten zeer erkentelijk voor de, zonder uitzondering, buitengewoon plezierige en betrokken hulp bij dit onderzoek.

Uit ons onderzoek bleek dat lang niet alle gemeenten bekend waren met de hiervoor genoemde publicatieplicht van het jaarverslag van de Rekenkamer. Maar daar in de meeste gevallen zeker toe bereid zijn, vaak in combinatie met een actualisatie van de website.

Dit brengt met zich dat we op de belangrijkste vragen rond de gemeentelijke rekenkamers (actief/niet actief, onafhankelijk of rekenkamerfunctie en samenstelling) van alle gemeenten gegevens hebben kunnen achterhalen. Bij 80% van de gemeenten is achterhaald wat het budget van de rekenkamer of rekenkamerfunctie in 2019 was.

Om de vergelijking in tijd te maken is gebruik gemaakt van een tweetal onderzoeken. Het gaat hierbij om ‘De staat van de Rekenkamer’ van Stibabo³ uit 2013 en het onderzoek van Berenschot uit 2015 naar de budgetten en samenwerking van de gemeentelijke rekenkamers⁴.

³ De staat van de Rekenkamer, Stibabo, maart 2013.

⁴ Onderzoek naar budgetten en samenwerking van gemeentelijke rekenkamers en rekenkamercommissies, Berenschot, juni 2015.



Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Inrichting Openbaar Bestuur

ZICHT OP REKENKAMERS



3. Aard en omvang van de Rekenkamers 2019

In deze paragraaf geven wij een toelichting op het kwantitatieve beeld van de gemeentelijke rekenkamers in 2019. Het gaat hierbij om een toelichting en verdere inkleuring van het overzicht (Dashboard) dat hierboven is weergegeven.

Gemeenten met een rekenkamer of rekenkamerfunctie

In 2019 hadden 323 gemeenten een (actieve) rekenkamer of rekenkamerfunctie. Veruit de meeste gemeenten hebben een zogenaamde rekenkamerfunctie; namelijk 275. Van deze 275 gemeenten hebben 186 gemeenten gekozen voor een rekenkamer met alleen externe leden en 6 met alleen interne (raads-)leden. Daarnaast hebben 83 gemeenten een mix van interne en externe leden. Binnen deze groep gemeenten werken 254 gemeenten met een collegemodel voor hun rekenkamer. De overige 21 gemeenten hebben gekozen voor het eenhoofdige model voor hun rekenkamerfunctie.

Er zijn in totaal 48 gemeenten met een onafhankelijke rekenkamer; omdat hier sprake is van een onafhankelijke rekenkamer zijn alle leden extern. Van deze groep werken 12 gemeenten met eenhoofdig model; 37 gemeenten met een collegemodel;

Gemeenten met een gezamenlijke rekenkamer

122 gemeenten hebben gekozen voor een gezamenlijke rekenkamer. Soms gaat het om twee samenwerkende gemeenten, maar dit aantal kan oplopen tot 5 of 6 samenwerkende gemeenten, die samen één rekenkamer vormen. In het dashboard gaat het om de categorieën gemeenschappelijke en personele unie samen.

Mede met het oog op de vergelijkbaarheid met eerdere onderzoeken zal het getal van 323 gemeenten met een actieve rekenkamer centraal staan.

Gemeenten zonder een rekenkamer

In 2019 waren er 32 gemeenten zonder een rekenkamer of rekenkamerfunctie. Het kan dan gaan om gemeenten die in het verleden wel een rekenkamer hebben gehad, maar er om verschillende redenen mee zijn gestopt of de laatste jaren niet meer actief zijn. Ook zijn er gemeenten die helemaal geen rekenkamer hebben (gehad). In dit onderzoek is er sprake van 'geen rekenkamer' als er in die gemeente de laatste 2 jaar geen rekenkamer

activiteiten hebben plaatsgevonden. Dit kan bijvoorbeeld door het ontbreken van budget, leden of uitgevoerd onderzoek (en vaak dus een combinatie hiervan). Deze groep gemeenten hadden dan altijd op papier een rekenkamerfunctie, geen onafhankelijke rekenkamer; wat wil zeggen dat er wel een verordening is vastgesteld waarin regels staan omtrent de rekenkamerfunctie, maar dat deze rekenkamerfunctie in de praktijk geen onderzoek verricht. Daarnaast zijn er gemeenten zonder een rekenkamer; dit zijn gemeenten die geen rekenkamer of rekenkamerfunctie hebben (gehad) en ook geen verordening hebben.

De redenen die, verkregen via openbare stukken als via mondelinge toelichting, voor het niet hebben van een rekenkamer of rekenkamerfunctie, zijn door de jaren min of meer hetzelfde gebleven:

- De raad hecht geen waarde aan een rekenkamer;
- De gemeente is te klein om een effectieve rekenkamer in te stellen;
- De samenwerking tussen gemeenten is niet goed bevallen;
- Door herindeling moet de rekenkamer een nieuwe start maken;

Opgemerkt moet worden dat een beperkt aantal (5) gemeenten maar ‘net’ over de grens naar een actieve rekenkamer(functie) zijn gekomen. Bijvoorbeeld doordat er geen structureel budget is en er in de afgelopen twee jaar mee is gedaan met één gemeenschappelijk onderzoek.

Samenwerking tussen rekenkamers

De samenwerking tussen de rekenkamers kent verschillende vormen. Het gaat hierbij om de volgende mogelijkheden:

- Gemeenten hebben een gezamenlijke rekenkamer; dat gebeurt zoals hiervoor beschreven bij 122 gemeenten; soms zijn deze gebaseerd op een gemeenschappelijke regeling, andere rekenkamers kiezen voor een personele unie. Dit kunnen dus zowel rekenkamers als rekenkamerfuncties zijn.
- Ook is er sprake van een incidentele samenwerking tussen de rekenkamers bij 31 gemeenten. In 2019 heeft die samenwerking in totaal 27 gemeenschappelijke (en gepubliceerde) onderzoeken opgeleverd.
- Het spreekt voor zich dat er daarnaast in de praktijk allerlei structurele samenwerkings- en overlegvormen zijn ontstaan, zoals bijvoorbeeld tussen de G-4 rekenkamers onderling. Een ander voorbeeld is het samenwerken van rekenkamers in (regionale) kringen binnen de NVRR.

Budget van de rekenkamers

De rekenkamers beschikten in 2019 gezamenlijk over een budget van (minimaal) €19.865.409,-; in een 20% van de gevallen kon het budget niet achterhaald worden, zodat het werkelijke budget waarschijnlijk nog iets hoger ligt. Als het budget van de rekenkamers wordt afgezet tegen de totale gemeentebegroting, dan beslaat het budget van de rekenkamer hier 0,038% van. Als we dit budget afzetten tegen de bedragen uit het gemeentefonds dan is dit percentage 0,067%.

De 323 gemeenten met een rekenkamer hebben in totaal 16.522.036 inwoners, hetgeen betekent dat die gemeenten €1,20 per inwoner aan hun rekenkamer besteden. Als het bedrag gerelateerd wordt aan heel Nederland, dan wordt er €1,13 per inwoner besteed aan een rekenkamer.

Ook is gekeken welk deel van het budget rechtstreeks besteed werd aan (externe) onderzoeken; het ging hierbij om een bedrag van €9.847.614,-. Daarnaast werd een bedrag van €6.242.681,- besteed aan personeel (en overig); een groot deel hiervan wordt vaak indirect besteed aan onderzoeken doordat de leden zelf het onderzoek verrichten. Gemeenten konden niet altijd een onderscheid tussen deze twee posten maken. Het niet gespecificeerde deel van dit bedrag bedraagt €3.766.114,-.

De relatie met de grootte van de gemeente is eenduidig:

- Gemeenten tot 25 duizend inwoners besteden gemiddeld €23.000,- aan hun rekenkamer;
- Gemeenten tussen de 25 en 50 duizend inwoners geven gemiddeld €33.000, uit aan de rekenkamer;
- Bij gemeenten tussen de 50 en 100 duizend inwoners is dit bedrag opgelopen tot gemiddeld €51.000,-;
- De G40 gemeenten besteden gemiddeld €150.000,- aan hun rekenkamer;
- De G4 gemeenten besteden samen ruim 5 miljoen euro aan hun rekenkamers; gemiddeld dus een bedrag van €1.285.000,-.

Personele samenstelling van de rekenkamers

Bij de 323 gemeenten met een actieve rekenkamer of rekenkamerfunctie zijn in totaal 1272 leden betrokken. Het gaat hierbij om 960 externe leden en 311 interne leden (raadsleden). Er is een ruime meerderheid van 234 gemeenten met rekenkamers of rekenkamerfuncties met alleen externe leden. Daarnaast zijn er 83 gemengde rekenkamerfuncties, waarin zowel raadsleden als externe leden zitting hebben. Er zijn 6 gemeenten die een rekenkamerfunctie hebben met alleen interne leden. Dit betekent

dat er 89 gemeenten zijn die bij de inwerkingtreding van de het wetsvoorstel decentrale rekenkamers, verandering moeten aanbrengen in de personele samenstelling van hun rekenkamer. Er zijn in totaal 35 (van de 275) gemeenten met een rekenkamerfunctie, waar er meer interne leden zijn dan externe leden.

Daarnaast hebben de rekenkamers 420 medewerkers. Het overgrote deel van de rekenkamers heeft 1 medewerker, vaak een medewerker van de griffie of de griffier zelf. Daarnaast komt het voor dat er geen medewerkers zijn en de leden zelf al het werk verrichten. Andere uitzonderingen zijn de allergrootste rekenkamers, die soms zelfs rond de 20 medewerkers hebben. Bij 43 gemeenten is er sprake van een zogenaamde personele unie.

Aantal en soort onderzoeken

In 2019 zijn in totaal 320 onderzoeken gepubliceerd. Dit is bijna 1 onderzoek gemiddeld per rekenkamer. De 'klassieke' evaluatie kwam het vaakst voor met een totaal van 237. Daarnaast werden er 19 zogenaamde Quick scans uitgevoerd. Ook zijn er in 2019 64 rekenkamerbrieven verschenen. Deze vorm wordt steeds vaker gebruikt, onder andere om de doorwerking van eerder rekenkamer onderzoek vast te stellen.

We hebben in dit onderzoek in totaal 27 onderzoeken gevonden die op basis van een incidentele samenwerking tussen rekenkamers en/of rekenkamerfuncties tot stand zijn gekomen. Dit zijn onderzoeken, vaak over thema's die in meerdere gemeenten tegelijk spelen, die door twee of meer rekenkamers of rekenkamerfuncties gezamenlijk worden uitgevoerd.

Met een totaal van 320 onderzoeken wordt een gemiddelde gehaald van één onderzoek per rekenkamer per jaar. Maar ook hier is een duidelijke relatie zichtbaar met de omvang van de gemeente; bij de kleinste gemeenten kan het voorkomen dat er een jaar geen onderzoek wordt gepresenteerd; bij middelgrote gemeenten lukt het om een of twee onderzoeken te presenteren. Wij hebben 39 rekenkamers gevonden die in 2019 meer dan twee onderzoeken gepubliceerd hebben.

Jaarverslagen en programma 2020

In 149 gemeenten werd via een jaarverslag van de rekenkamer publieke verantwoording afgelegd over de uitgevoerde onderzoeken en de daarmee samenhangende kosten. Gezien de wettelijke plicht had dat aantal hoger moeten zijn, maar in dit onderzoek is ook gebleken dat niet alle gemeenten dit jaarverslag ook altijd actief publiceren.

In 131 gemeenten is er ook sprake van een (onderzoeksprogramma) voor 2020; ook worden jaarverslagen en programma's met elkaar gecombineerd.

4. Ontwikkelingen in tijd

In deze paragraaf schetsen we de ontwikkelingen bij de gemeentelijke rekenkamers in tijd. We doen dit door de resultaten uit dit onderzoek te vergelijken met de twee bekendste onderzoeken over rekenkamers uit het verleden. Het gaat om de eerdergenoemde onderzoeken van Stibabo, 'De staat van de rekenkamer' (peildatum 2012) en het 'Onderzoek naar budgetten en samenwerking van gemeentelijke rekenkamers en rekenkamercommissies' van Berenschot. Deze onderzoeken komen uit respectievelijk 2013 en 2015. In die periode was er nog sprake van respectievelijk 415 en 393 gemeenten; in ons onderzoek zijn er 355 gemeenten. In het eerste onderzoek (Stibabo) was er sprake van een 100% respons en het tweede kende een respons van 76%. Omwille van de vergelijkbaarheid zal dus vaak gewerkt worden met percentages.

Aantallen actieve en inactieve rekenkamers vrij stabiel

Het aantal gemeenten met een actieve rekenkamer of rekenkamerfunctie is door de jaren vrij stabiel te noemen. In 2012 waren er 380 gemeenten met een actieve rekenkamer of rekenkamerfunctie (91 %). In 2015 had 88% van de gemeenten een actieve rekenkamer en in 2019 waren er 323 gemeenten met een actieve rekenkamer (wederom 91%).

Ook het aantal gemeenten met geen of een inactieve rekenkamer lijkt vrij stabiel te blijven. In 2013 ging het om 35 gemeenten (8,1% van alle gemeenten).

In 2015 was er in 8% van de gemeenten geen of een inactieve rekenkamer. Dat zou omgerekend dan om een totaal van 31 gemeenten gaan.

In 2019 is er in 32 gemeenten geen of een inactieve rekenkamer, hetgeen 9% van alle gemeenten is.

Ook in de rekenkamervorm lijkt relatief weinig verandering te zijn gekomen. In 2012 was er in 10% van de gemeenten een onafhankelijke rekenkamer, waarbij het om 40 gemeenten ging. In 87% was er sprake van een rekenkamerfunctie en ging het om 362 gemeenten.

In 2015 waren er in zo'n 28 gemeenten (7%) een onafhankelijke rekenkamer. In 82% van de gemeenten was er sprake van een rekenkamerfunctie en gaat het om 322 gemeenten.

In 2019 was er in 13% van de gemeenten een onafhankelijke rekenkamer; in absolute getallen gaat het dan om 48 gemeenten. In 77% van de gevallen is er sprake van een rekenkamerfunctie en gaat het om 275 gemeenten.

Tenslotte is er wel een stijging te zien in rekenkamers met alleen externe leden. In 2013 was hiervan in 56% van de gemeenten sprake en in 2015 in 57%. In 2019 is dit percentage gestegen naar 66%.

Samenwerking tussen gemeenten nagenoeg gelijk

Ook bij de samenwerking tussen gemeenten zijn er geen heel grote verschillen te zien, ook al loopt het percentage van de samenwerking licht terug. In het onderzoek van Stibabo uit 2013 gaf nog 40% aan een vorm van samenwerking te hebben (162 gemeenten). In 2015 was dat percentage licht teruggelopen naar 38%.

In 2019 is dit percentage met 37% nagenoeg gelijk gebleven, waarbij het in totaal om 122 gemeenten gaat, met zowel onafhankelijke rekenkamers als rekenkamerfuncties die samenwerken.

Budget van de Rekenkamers weer gestegen

Het budget van alle rekenkamers bij elkaar opgeteld lag in 2013 op 18 miljoen euro. In 2015 was dat budget scherp gedaald tot ongeveer 15 miljoen euro. Veel gemeenten gaven de gemeentelijke bezuinigingen als belangrijke reden aan voor deze daling.

Alle rekenkamers bij elkaar beschikten in 2019 over een budget van ruim 19 miljoen euro; dat is in absolute en relatieve zin weer iets meer dan in 2013. Het gemiddelde budget per inwoner bedroeg in 2013 €1,08. Dit bedrag per inwoner daalde in 2015 verder tot slechts €0,89. In 2019 ging het om €1,20 per inwoner. De 323 gemeenten met een rekenkamer in 2019 vertegenwoordigen in totaal 16.522.036 inwoners.

De samenhang tussen gemeentegrootte en budget is de afgelopen jaren nagenoeg onveranderd gebleven. Er is nog steeds een kleine groep van gemeenten die werken met een budget van 10 tot 15 duizend euro; het gaat hier zonder uitzondering om de gemeente met weinig inwoners. Een grote groep van gemeenten werkt met een budget tussen de 25 en 35 duizend euro. De grote uitschieters in budget zijn te vinden binnen de G40 gemeenten en vanzelfsprekend bij de G4 gemeenten. Die laatste groep vertegenwoordigt met ruim 5 miljoen euro meer dan een kwart van het budget.

5. Conclusies

Er zijn in 2019 323 gemeenten met een actieve rekenkamer of rekenkamerfunctie. Daarvan zijn er 275 met een rekenkamerfunctie en 48 met een (onafhankelijke) rekenkamer. Van de gemeenten met een rekenkamerfunctie zijn er 186 met alleen externe leden, 83 met gemengde leden en 6 gemeenten met alleen interne leden.

Deze rekenkamers werken in totaal met 1272 leden, waarvan er 960 extern zijn en er 311 interne (raads-)leden zijn. Daarnaast hebben de rekenkamers 420 medewerkers.

In 2019 beschikten alle rekenkamers bij elkaar opgeteld over een totaalbudget van ruim 19,6 miljoen euro. In dit jaar verschenen er 320 rekenkameronderzoeken.

Er waren in 2019 32 gemeenten waar sinds twee jaar geen actief rekenkameronderzoek plaatsvond.

Het landelijk beeld van de rekenkamers is sinds 2013 niet veel veranderd. Het percentage gemeenten waar actief rekenkameronderzoek plaatsvindt ligt al jarenlang zo rond de 90%. De groep van gemeenten zonder een actieve rekenkamer ligt in absolute zin steeds tussen de 30 en 40 gemeenten. In dit onderzoek gaat het om 32 gemeenten, waarbij er al ten tijde van dit onderzoek in een aantal gemeenten door de raad besloten is om in 2020 een rekenkamer op te richten; in sommige gevallen is die al actief. Andere gemeenten uit deze groep geven aan te starten met een rekenkamer als het wetsvoorstel in werking is getreden.

Er is een kleine daling waar te nemen in de samenwerking tussen gemeenten, omdat gemeenten er vaker de voorkeur aan geven om zelf een rekenkamer vorm te geven.

Het budget van de rekenkamers is wel aan verandering onderhevig. Na een daling in de budgetten in 2015 is nu weer een stijging waar te nemen. Het budget is in vier jaar tijd gestegen tot rond de 20 miljoen euro. Gemeenten besteedden in 2019 €1,20 per inwoner aan hun rekenkamer.

Klankborggroep onderzoek

Wij zijn de klankborggroep van dit onderzoek erkentelijk voor het scherpe meelezen en de constructieve kritiek. De klankbordgroep bestond uit de volgende personen:

- J. de Ridder, Nederlandse Vereniging van Rekenkamers & Rekenkamercommissies.
- A. Dijke, Vereniging van Nederlandse Gemeenten
- D. Gutteling, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties.

Drs. C.J.A. van den Broek

Hans van den Broek studeerde Bestuurskunde aan de Universiteit Twente. Na zijn studie ging hij werken bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, op het snijvlak van openbare orde en veiligheid, lokaal sociaal beleid en het functioneren van het openbaar bestuur. Vervolgens werkte hij 12 jaar als organisatieadviseur/directeur bij twee in Den Haag gevestigde advies- en onderzoeksbureaus en vervulde opdrachten voor diverse ministeries en op lokaal niveau voor zeer uiteenlopende organisaties (in het bijzonder voor gemeenten). Wederom op de brede terreinen van openbaar bestuur, het veiligheidsbeleid en het zorg-sociale domein.

Daarna was hij werkzaam bij het openbaar ministerie en vervulde daar, voor het College van procureurs-generaal, onder andere de functies van bestuurder van het Parket-Generaal en Concerndirecteur Beleid & Strategie. In deze periode was hij ook lid van de Rekenkamer Utrecht.

Sinds 2017 is hij werkzaam als zelfstandig organisatieadviseur en vervult hij onder andere opdrachten voor diverse ministeries, de Tweede Kamer en gemeenten.



Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Inrichting Openbaar Bestuur

ZICHT OP REKENKAMERS

ONDERWERPEN	ONAFHANKELIJKE REKENKAMER Gemeentewet H IVa, Artikel 81 a - 81 k	REKENKAMERFUNCTIE Gemeentewet H IVb
Taken →	Doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het gevoerde gemeentebestuur onderzoeken	Gelijk
Bevoegdheden →	Informatie binnen gemeente Documenten Derden Documenten Inlichtingen Privaatrechtelijke en publieke samenwerkingsverbanden inwinnen van inlichtingen over jaarrekeningen waar de gemeente bij betrokken is en alle documenten en onderzoeken over de instelling, die bij het gemeentebestuur berusten.	- Gelijk, met uitzondering van bevoegdheden - Artikel 183 gemeentewet: - Documenten die bij het gemeentebestuur berusten - De inlichtingenplicht
Rapportage verplichtingen →	- Rapportage bevindingen vastleggen - Wederhoor - Jaarverslag opstellen	Gelijk aan de rekenkamer
Keuze onderwerpen →	Bepaalt de rekenkamer zelf. Op verzoek van de raad kan de rekenkamer een onderzoek instellen.	Gelijk aan de rekenkamer
Lidmaatschap raadsleden →	Geen lidmaatschap raadsleden mogelijk	Lidmaatschap raadsleden wel mogelijk
Lidmaatschap onverenigbaar met →	Veel onverenigbare functies	Gelijk, exclusief raadslidmaatschap
Samenstelling →	Eenhoofdig of collegiaal	Geen bepalingen
Benoemingen →	Benoemingen voor 6 jaar	Geen bepalingen
Ontslag →	Ontslag alleen vanwege bepaalde wettelijke bepalingen	Geen bepalingen
Ambtelijke ondersteuning →	College benoemd op voordracht van de voorzitter, ambtenaren die geen werkzaamheden mogen verrichten voor een ander orgaan van de gemeente en alleen verantwoording afleggen aan de rekenkamer.	Geen bepalingen
Budget →	In overleg met de rekenkamer stelt de raad voldoende middelen ter beschikking voor een goede uitoefening van de werkzaamheden.	Geen bepalingen
Eed →	Verplicht	Geen bepalingen
Verboden handelingen →	Artikel 15 Gemeentewet, 1e en 2e lid van toepassing	Geen bepalingen
Reglement van orde →	Verplicht	Geen bepalingen
Vergoeding werkzaamheden & kosten →	Verplicht	Geen bepalingen
Instellen gemeenschappelijke rekenkamer →	Bij gemeenschappelijke regeling door 1 of meerdere gemeenten, of met 1 of enkele provincies (Artikel 81 l t/m 81 o)	Geen bepalingen, al dan niet via een gemeenschappelijke regeling (Vaak via een personele unie)